

Використання художньо-образотворчих засобів у навчальному процесі забезпечує емоційне його тло, створює умови для гармонізації інтелекту й емоцій; збагачує духовний світ студентів, викликає в них емоційно-ціннісне відношення до досліджуваної інформації. Художньо-естетична спрямованість навчальної інформації через емоційні переживання забезпечує особистісну спрямованість навчання, підвищує художньо-естетичну культуру й емоційну сферу особистості майбутніх педагогів.

Висновки. На закінчення відмітимо, що змісту підготовки майбутніх фахівців необхідно додати художньо-естетичне спрямування, що виступає основою гармонізації інтелектуального й емоційного в навчальному процесі. У методiku і технологію безперервної освіти необхідно вкласти діяльні засади, гармонізувати знання й особистісні якості студента, створити обстановку для активних дій у ситуації вільного вибору шляху, ситуації успіху для кожного студента в рішенні задач, прогнозуванні результатів і розвитку в них відповідальності за прийняте рішення.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. - К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2001. - 243 с.
2. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. - К.: Наук.-метод. центр вищої освіти. - Вип. 34.- 298 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ (ГІТАРИСТА)

Косенко П. Б.

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

Анотація. У статті розглядаються питання підготовки студентів педуніверситетів у класі основного музичного інструменту (гітара) в контексті сучасних музично-педагогічних тенденцій.

Ключові слова: інструментальна підготовка, роль, завдання та компоненти інструментальної підготовки, принципи музичної педагогіки, особистісно орієнтований підхід.

Анотація. Косенко П. Б. Актуальные вопросы усовершенствования инструментальной подготовки будущего учителя музыки (гитариста). В статье рассматриваются вопросы подготовки студентов

педуніверситетов в класі основного музикального інструмента (гітара) в контексті сучасних музикально-педагогічних тенденцій.

Ключевые слова: інструментальна підготовка, роль, задачі і компоненти інструментальної підготовки, принципи музикальної педагогіки, особисто орієнтований підхід.

Annotation. Kosenko P. The actual questions of instrumental training improvement of the future music teacher according to the guitar specialization. The article investigates the questions of students' preparing in the course of main musical instrument, particularly guitar through the contemporary musical and teaching tendencies.

Key words: instrumental preparation, role, tasks and components of instrumental preparing, principles of musical pedagogy, personally-oriented approach.

Постановка проблеми. Навчання грі на музичному інструменті є невід'ємною і дуже важливою складовою підготовки майбутнього вчителя музики, яка спрямована на виховання фахівця широкого профілю, що вільно володіє виконавськими навичками, здатний розкрити художній зміст виконуваних творів і готовий до практичної навчально-виховної та широкої концертно-пропагандистської роботи.

Хоча традиційно діяльність вчителя музики пов'язується з фортепіано або баяном (акордеоном), це не виключає можливості використання у шкільній практиці інших інструментів - таких, наприклад, як гітара. На ній можна виконувати мелодію та супровід до пісень, адаптувати складні за фактурою твори зі слухання музики, готувати сольні концертні програми та грати в ансамблі. Окрім того, мобільність та популярність гітари дає можливість широкого включення її у процес позакласної виховної роботи (гуртки, походи, літні табори та ін.), сприяє активізації потягу учнів до виконавської діяльності у різних її проявах. Наявність сьогодні значної кількості студентів-гітаристів у вищих навчальних закладах вимагає побудови чіткої системи їх підготовки.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема виховання майбутніх вчителів музики в індивідуальному класі гітари недостатньо розроблена в сучасній методичній літературі. Існуючі підручники та публікації стосуються, здебільшого, питань виконавства на різних етапах підготовки гітариста [2;4;5] і, на жаль, не торкаються специфіки навчання студентів в умовах підготовки до професії вчителя музики, яка поряд із володінням

інструментом ставить перед музикантом ряд додаткових вимог та завдань. Щоб ліквідувати ці недоліки, сьогодні маємо орієнтуватись на загальні положення педагогічної підготовки майбутнього вчителя музики, висвітлені у роботах Л. Арчажнікової, Л. Масол, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Танько, О. Щолокової. Суттєвий вплив на якість навчання майбутнього вчителя-гітариста мають загальні підходи та конкретні напрямки роботи в інших інструментальних класах педуніверситетів, що обґрунтовані у дослідженнях Т. Гризоглазової, Н. Гуральник, Т. Маріупольської, Г. Падалки, Г. Ципіна (фортепіано), В. Крицького, В. Родіна (баян), О. Андрейко, Н. Митриковської (скрипка). Слід звернутись також до педагогічної спадщини визначних діячів вітчизняної виконавської школи: Л. Ауера, Л. Баренбойма, Ф. Blumenфельда, А. Гольденвейзера, К. Гумнова, Я. Мільшгейна, Г. Нейгауза, Л. Ніколаєва, В. Пухальського, М. Фейґіна, С. Фейнберга, А. Ямпольського.

Метою статті є розгляд актуальних питань навчання студентів у класі основного музичного інструменту (гітари), спрямованого на майбутню практичну роботу з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, в контексті повноцінного включення студента у загальні процеси розвитку сучасної музично-педагогічної науки.

Виклад основного матеріалу. Професійні якості вчителя формуються шляхом вивчення спеціальних дисциплін та засвоєння різних видів практичної діяльності. На думку Л. Арчажнікової «...підвищення кваліфікації вчителя саме зі спеціальних дисциплін має стати своєрідною лабораторією, де він зможе досягнути секретів педагогічного мистецтва та відточувати професійну майстерність» [1, 59]. Чільне місце серед цих дисциплін займає основний музичний інструмент, бо якість виконавства є одним із показників педагогічної майстерності вчителя. Виконуючи різні твори, вчитель знайомить дітей з історією їх створення, вчить відрізняти стилістичні особливості та засоби музичної виразності різних

композиторських шкіл, допомагає визначити основні риси музичних складів (гомофонно-гармонічного, поліфонічного) та ін. У процесі музично-інструментальної підготовки майбутній учитель вчиться переносити принципи виконавської культури на власний спів, диригування, а також на виконавську діяльність дітей. Саме цей фактор сприяє укріпленню авторитету вчителя як музиканта, пропагандиста усього найкращого, що створено у музичному мистецтві.

Аналіз опрацьованої літератури говорить про те, що до основних завдань інструментальної підготовки слід віднести наступні:

- розвиток музично-творчих здібностей студента (музичний слух та пам'ять, відчуття ритму, рухо-моторний комплекс, художньо-образне мислення, фантазія, уява і т. ін.);
- оволодіння основними напрямками світової та вітчизняної інструментальної музики (бароко, класицизм, романтизм та ін.) у виконавському аспекті; формування умінь грамотно, технічно, стилістично вірно та художньо виразно виконувати сольну інструментальну програму;
- освоєння репертуару, включеного у шкільні програми зі слухання музики (вміння виконувати фрагменти творів, зосереджуючи увагу дітей на найбільш виразних та важливих моментах, давати до них словесний коментар);
- розвиток навичок самостійної роботи студента над музичними творами та здібностей аналізувати якість свого виконання, оволодіння методикою навчання гри на музичному інструменті;
- набуття досвіду концертмейстерської роботи (акомпанування хоровому та сольному співу, спів під власний супровід, вміння читати з аркуша й транспонувати партію акомпанементу, підбирати на слух мелодії та супровід популярних пісень, оволодіння уміннями перекладень, гри в ансамблі тощо);

- опанування формами та методами роботи, необхідними для проведення на високому професійному рівні різноманітної позакласної музично-виховної роботи з учнями (лекції-концерти, заняття з дітьми в групі продовженого дня, гурткова робота тощо).

Успішність формування професійної майстерності студентів-гітаристів, як і виконавців на інших музичних інструментах, має забезпечуватись завдяки дотриманню найважливіших принципів загальної та музичної педагогіки, а саме: єдності музично-художнього та технічного розвитку, освітньої, розвиваючої і виховної функцій навчання, поступовості та послідовності накопичення знань, умінь і навичок, опори на музично-слуховий контроль, індивідуальному підходу, використанню засобів наочності, вихованню самостійності студентів, їх творчої ініціативи, поєднанню індивідуальних та колективних (майстер-класи) форм навчання.

Водночас, кардинальні зрушення у суспільстві позначаються переглядом традиційних підходів до навчально-виховного процесу, який передбачає перехід від підготовки фахівця до формування особистості. Цей процес відображається і на діяльності інструментальних класів. Взаємні відносини викладача та учня обумовлені прагненням сучасної молоді людини до більшої самостійності, самоствердження, незалежності. Тому традиційні методи викладання так чи інакше змінюються, відновлюються, враховуючи вимоги часу. Важливого значення в цих умовах набуває особистісно орієнтований підхід до кожного студента. «Правильна діагностика здібностей, оцінювання сил та можливостей вихованця, різноманіття методів впливу на нього, – за словами Т. Маріупольської, – все це визначає стратегію і тактику діяльності викладача, логіку навчального процесу. Завдання педагога в цьому разі – не тільки передати учню певну суму знань, розвинути необхідні вміння й

навички, але й створити умови для широкого, універсального розвитку молодого музиканта» [3, 13].

Аналізуючи методичну літературу, ми дійшли висновку, що для успішного використання кращих традицій музичної педагогіки та втілення ідей особистісної орієнтації навчання в інструментальну підготовку студентів-гітаристів, остання має складатись з наступних компонентів: мотиваційного, теоретичного, практичного, методичного, емоційно-вольового, дослідницького, комунікативного, організаційного та творчого. Означені компоненти взаємопов'язані та мають реалізовуватись як протягом аудиторних занять, так і у самостійній роботі студента. Коротко розглянемо кожний з них.

Навчання майбутнього фахівця-гітариста буде успішним лише за тієї умови, коли сам цей процес та його результати мають особистісне значення для студента, тобто існує глибока зацікавленість, мотивація в опануванні даною навчальною дисципліною. Для гітариста це любов до свого інструменту та музичного мистецтва взагалі, бажання вдосконалювати свій професійний рівень, який передбачає розвиток музичного мислення, самостійності, інтелектуальної активності, виконавської техніки та культури, естетичного смаку та широти світогляду, готовності до музично-просвітницької роботи. Для гітариста-педагога це також любов до педагогічної професії, дітей, бажання передати накопичений художньо-творчий досвід іншим людям. Крім того, важливо, щоб студент отримував задоволення від самого процесу та безпосередньо результатів навчання, а також їх очікування.

Виконавська та педагогічна діяльність гітариста ніколи не буде вдалою, а знання ґрунтовними без належної теоретичної підготовки, яка формується системою загально-музичних знань (понять, термінів, історії художньої культури та музичного мистецтва), а також інструментальних знань (історії музично-виконавського мистецтва, специфічної гітарної

термінології та аплікатури, теорії формування виконавської майстерності). Викладач має допомогти студентові усвідомити цей факт, спрямовуючи його таким чином на самостійне стійке бажання помножувати свою теоретичну базу як запоруку майбутнього професійного успіху.

Основна частина занять інструменталіста проходить у практичній роботі, під час якої перевіряються та закріплюються усі отримані теоретичні знання та власне формується його майстерність взагалі. Ця робота складається з опрацювання інструктивного та художнього репертуару, оволодіння навичками виконавської та концертмейстерської діяльності, опанування вміннями грамотно й доступно викладати власні думки про особливості вивчених творів, робити до них відповідний словесний коментар, враховуючи вікові та індивідуальні особливості слухацької аудиторії. Підсумком цієї роботи є виконання різноманітних навчальних та концертних програм, а також залучення студентів до реальних форм спілкування з дітьми.

Ефективність підготовки гітариста залежить не тільки від того, що він робить та скільки витрачає часу на заняття, але й від того, як він це робить, тобто від методики навчання. Студенту необхідно оволодіти основними видами роботи з різноманітними музичними творами та шляхами подолання технічних труднощів, виходячи з його індивідуальних фізичних та психологічних особливостей, розвитку здібностей та особистих художніх уподобань. Крім того майбутньому вчителю потрібно навчитись використовувати набутий методичний досвід у подальшій творчій музично-педагогічній діяльності.

Кожне виконавське завдання має вирішуватись не тільки за допомогою логічних операцій, але й через переживання музичного образу. Широта емоційного діапазону, багатство та різноплановість художніх відчуттів, здатність передавати ці відчуття слухачам – необхідні якості майбутнього викладача-музиканта. Водночас реалізувати у звучанні

художні ідеї автора твору і власну інтерпретаторську концепцію можливо лише при наявності виконавської волі, вмінні управляти своїм емоційним станом та розумінні психічного стану слухачів. Безумовно, кожен студент має власну, неповторну емоційно-вольову сферу і є вельми необхідним самоусвідомлення її особливостей і переваг для успіху в подальшій професійній діяльності.

Побудувати особистісну модель навчання музиканта можна лише завдяки активній участі в цьому процесі самого студента, його дослідницькій діяльності, що полягає в опануванні вміннями виділяти суттєве у творах та явищах мистецтва (загальне, типово, або характерне, властиве), пошуку нових можливостей вдосконалення власної професійної майстерності на основі узагальнення досвіду найкращих фахівців у галузі мистецтва та педагогіки, а також шляхом спостережень та самоспостережень.

Хоча більшість часу гітарист займається сам на сам з викладачем, або самостійно, результати цієї праці спрямовані на спілкування з аудиторією – публічні виступи, концертмейстерську, музично-просвітницьку та педагогічну роботу. Крім того, комунікативний бік навчання в педуніверситеті сьогодні пов'язується з особистісно орієнтованим підходом до його організації, шляхом залучення студента до діалогу з освітнім та культурним середовищем. Такий діалог має будуватись на принципах поваги до партнера та до себе, прийняття партнера та орієнтації на його досягнення та перспективи, згоди щодо базових знань, норм, цінностей і цілей, толерантності.

Якість підготовки фахівця залежить від його спроможності організувати власний навчально-виховний процес. Треба спрямувати студента на формування вмінь планувати та розподіляти час між різними видами навчальної діяльності, контролювати та оцінювати свої дії,

відбирати музичний і літературний матеріал для використання у майбутній професійній роботі.

Вищим проявом та показником особистої зацікавленості студента у процесі та результатах навчання є його творчість, яка вимірюється оригінальністю та продуктивністю художнього мислення, розвитком уяви та фантазії, асоціативної та образної сфери. Це здатність створювати власні інтерпретації творів мистецтва, а також вміння відходити від стереотипів мислення у вирішенні музичних і педагогічних завдань. Саме творчість розглядається сучасними вченими як необхідна умова розвитку особистості, як запорука індивідуальності та неповторності стилю майбутнього фахівця.

Перераховані вище компоненти не є чимось новим у педагогічній науці, але ми бачимо, як сьогодні змінюється кут зору на них – особистість студента має перетворитись із суб'єкта педагогічного впливу на суб'єкт самонавчання та самовиховання, а викладачу відводиться роль педагогічної, психологічної, інформаційної підтримки та контролю.

Якщо розглянуті положення стосуються покращення якості навчання в інструментальному класі взагалі та у класі гітари зокрема, то підготовка в останньому має також і свою специфіку, що полягає у наступному:

- оскільки репертуар, створений для гітари, не завжди співпадає зі шкільною програмою із слухання музики, студент має навчитись підбирати відповідні за художньою цінністю та виховним значенням гітарні твори, а також вміти адаптувати фортепіанну або симфонічну музику для свого інструменту (зрозуміло, що для цього недостатньо її виконання в одноголосному викладі – необхідне грамотне перекладення, яке б не порушувало цілісності художнього образу, не спотворювало його); майбутній учитель-гітарист повинен вміти перекладати, обробляти і підбирати на слух супровід до шкільних пісень, робити аранжування, відштовхуючись від особливостей та технічних і художніх можливостей саме гітари;

- фахівець цього напрямку має володіти методикою навчання дітей гри на гітарі та роботи з дитячим ансамблем гітаристів і вокально-інструментальним ансамблем;

- атрибутикою сьогодення є технічні засоби навчання (звукзапис, відеозапис, комп'ютерна техніка) – чималу користь виконавцю на гітарі може принести як прослуховування та перегляд виступів визначних митців мистецтв, так і записи власного виконання, а використання спеціалізованих комп'ютерних програм відкриває нові можливості у навчально-виховному процесі майбутнього спеціаліста та його подальшій професійній діяльності; студенту-гітаристу також необхідні вміння користуватись апаратурою для підсилення звуку та знати специфіку електрогітари.

Крім того, існує ряд проблем, які сьогодні постають перед викладачем класу гри на гітарі на всіх етапах роботи з учнем. Проблеми ці стосуються в основному методичного забезпечення, яке, як згадувалося вище, не є достатнім. Існуючі підручники не вирішують усіх питань гітарної підготовки і, навіть, інколи містять протиріччя. Сьогодні в Україні не існує жодного періодичного видання, яке б опікувалось проблемами гітарного виконавства та педагогіки. Перекладена та видана іноземна методична література в основному застаріла і не відповідає сучасному рівню виконавства. Нотні збірки для гітари, надруковані вітчизняними видавництвами, досить часто містять багато помилок, як аплікатурних, так і змістових, а ряд транскрипцій та перекладень в них виконано невдало і є незручними для виконання. З кращими шедеврами світової гітарної музики студенти та учні можуть ознайомитись здебільшого із ксерокопій іноземних видань, які передаються із рук в руки. Нерідко якість цих копій є дуже невисокою, деякі твори взагалі подорожують лише у переписаному від руки вигляді. Бібліотеки учбових закладів не містять необхідного для успішного навчання гітаристів книжкового та нотного фонду. Це також стосується фонотеки та відеотеки.

В цих умовах постать викладача гітари в педуніверситеті набуває іншої якості. Окрім передавача художнього досвіду, знань, умінь та навичок, наставника, вихователя тепер він стає також репертуарним, методичним, культурним та архівним центром. Для успішного втілення цього завдання викладач-гітарист має знаходитись у постійному пошуку нових матеріалів та методичних ідей, використовуючи для цього усі можливі джерела інформації – Інтернет, відповідну літературу, фонотеку або відеотеку з країн близького або далекого зарубіжжя, спілкування з виконавцями, з колегами інших музичних навчальних закладів, участь у музичних фестивалях і конкурсах (не обов'язково гітарних), а також активне залучення до цього процесу студентів.

Висновки. Враховуючи новітні тенденції розвитку освіти, навчання майбутнього вчителя-гітариста будується на загальних принципах музичної та виконавської педагогіки та має ряд особливостей. Вони обумовлені основними орієнтирами розвитку гітарного виконавства в нашій країні, а також існуючим репертуаром та технічними і художніми можливостями інструменту, які потребують сьогодні подальшого вивчення та вдосконалення стосовно використання у школі. Бажано переглянути і всю систему підготовки молодого музиканта, яка повинна стати особистісно орієнтованою, сприяти його інтелектуальному і творчому розвитку, формувати у майбутнього фахівця механізми самоаналізу, самопізнання, самонавчання та самовиховання.

Література

1. Арчажнікова Л. Г. Профессия – учитель музыки. – М.: Просвещение, 1984. – 111с.
2. Доценко В.І. Подолання технічних труднощів у виконавській практиці гітариста (на прикладі концерту для гітари з оркестром № 3 «Елегійний» Лео Брауера). – К., 2005 – 167с.
3. Исполнительская подготовка учителя музыки: Программы дисциплин предметной подготовки по специальности «Музыкальное образование» / Министерство общественного и профессионального образования РФ, МГПУ. – М.: Флинта, 1999. – 208с.
4. Козлин В. И. Формирование навыков игры на гитаре на основе специальных двигательных действий: Учебное пособие / КГПУ им. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 188с.
5. Михайленко Н. П. Методика преподавания игры на шестиструнной гитаре. – К.: Книга, 2003 – 248с.
6. Падалка Г. М. Актуальні проблеми професійної підготовки вчителя музики // Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. Вип. 1. – К.: НГУ, 2000. – с. 9-21.
7. Ракітянська Л. М. До питання про принципи організації індивідуального навчання в системі підготовки вчителя-музиканта // Педагогіка вищ. та серед. школи: Зб. наук. праць. Вип. 8. – Кривий Ріг, 2004. – с. 93-99.
8. Снопкова О. В. Педагогічні проблеми змісту музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики // Науковий вісник: Зб. наук. праць. Вип. 10-11. – О.: ПДПУ, 2004. – с. 45-49.